

Veselin Vukotić
www.vukotic.net

(Ne)zaposlenost

Na pitanje koja je vaša ideologija Japanac najčešće odgovara: “Ne znam! Mislim da mi nemamo ideologiju!... Nemamo krute modele... Mi zapravo plešemo!...” Ples je prilagođavanje novim okolnostima i, što je još važnije, kroz viziju – prilagođavanje okolnosti sebi... Da li je dugoročni otkup grožđa od srane „Plantaža“ instruktivan primjer za funkcionisanje klastera u Crnoj Gori?

Ključni problem ne samo Crne Gore i zemalja regiona, već šire, je nezaposlenost. Posebno nezaposlenost mladih ljudi i posebno u nadolazećem periodu... Sve teže će se nalaziti posao. Zašto se i u Crnoj Gori i u regionu problem nezaposlenosti ističe mnogo manje od problema siromaštva? Istina, siromaštvo je samo po sebi svuda veliki problem, ali u njenoj osnovi je nezaposlenost. Ako u porodici radi samo jedan član, uz to prima samo skromnu platu i izdržava još nekoliko članova porodice – tu je korijen siromaštva. Šta treba biti fokus ekonomske politike – nezaposlenost ili siromaštvo? Uzrok ili posljedica? Da li kao osnovnu orijentaciju treba uzeti stvaranje novog proizvoda, novih radnih mjesta ili preraspodjelu postojećeg? Da li smo za podsticanje individualne odgovornosti svakoga za svoj život ili vjerujemo da neki bog izvan nas (država, društvo) treba sve da nam obezbijedi? Istina, realni život nije crno-bijeli; ili-ili. Ali i svaka „mješavina“ ima neke svoje prirodne odnose. Zašto „javni poslenici“ – političari pozicijskih i opozicijskih partija više „vole“ priču o siromaštvu nego o nezaposlenosti? Osnovna ideja za rješavanje siromaštva je preraspodjela onoga što već postoji. Ko vrši preraspodjelu? Vršiti je moć politike i države, odnosno političkih partija... Sve prisutnije sirovo shvatanje socijalne pravde po kome postoji Bog-država koja svakome „udjeljuje“ jednako, vrlo je opasna za budućnost kvaliteta života građana Crne Gore, a i same Crne Gore.

Ključna razvojna ideja treba da bude: *stvarati uslove za zapošljavanje i posebno samozapošljavanje ljudi*. Koncept državnog zapošljavanja, posebno u malim državama je davno izumro, kao što će i država ukoliko ne restrukturira svoje funkcije, ne bude li išla ka *konceptu mikrodržave*. Moramo se oslobađati „genijalnih“ citata sa interneta, te pameti koja se stiče „na distanci“, a ne na svom iskustvu. Isto tako, potrebno nam je oslobađanje od naše sve veće *zatvorenosti uma*. „Ovoga niđe nema“ više gospodin sa praga svoje kuće žaleći se kako mu niko nije očistio snijeg ispred kuće dok je on spavao, „kao što to rade u svijetu“... Da nije malo drugačije – u svijetu najčešće postoje zakonske norme da svako očisti ispred svoje kuće i poslovnog prostora. Ova zatvorenost uma na kojoj se u Crnoj Gori veoma intenzivno i vješto medijski radi, plašim se da će otjerati mlade i sposobne... Otjeraće i investitore, a novi će teže dolaziti... A bez dodatne štednje – investitora i sposobnih ljudi, nema razvoja!

Kako otvarati nove biznise? Kako osvajati nova tržišta? Kako povećavati proizvedenu dodatnu vrijednost u Crnoj Gori? Kako sticati nova znanja? Kako se izboriti sa konkurencijom kada uđemo u EU? Kako će otvaranje domaćeg tržišta rada uticati na priliv ljudi u Crnu Goru – ovo je divno mjesto za život i privlačiće sve više doseljenika... Potrebne su nove ideje... A njih nema bez novog znanja... Trebamo nove biznise, a njih nema bez novog tržišta. Unutrašnje, crnogorsko tržište je suviše malo. Zato kad govorimo o zapošljavanju – treba nam pogled *na tržišta (kupce) van Crne Gore*, a ne na zgrade opštinske i republičke administracije; ne pogled na političke partije, već na neiskorišćene prostore i resurse oko nas. Neophodno je da se navikavamo da na sebe i svoj svakodnevni posao u bilo kojoj oblasti gledamo *sa tržišta*: prvo, da li imamo rezultat (proizvod) posla kojim se bavimo i drugo, da li je neko spreman da ga kupi. Potreban nam je pogled na sebe (svoj rad) iz perspektive, najmanje, *regionalnog tržišta*, odnosno da li neko, makar u regionu, želi da kupi ono što svako od nas radi, uključujući i birokratiju...

Potrebno je više *hrabrosti* u donošenju odluka na svim nivoima. Nema poduhvata koji se svakom sviđa! Nema poduhvata bez rizika. Igrači u sportu koji se u odlučujućim trenucima utakmice „kriju“ da ne prime loptu – da ne bi preuzeli odgovornost brzo završavaju karijeru... Tako je i u biznisu... Zašto nije tako u politici i birokratiji? Kada bi bili hrabri u preduzimanju poslovnih poteza kao i u „hrabrosti“ bezobrazluka, bestidnosti i blaćenja drugih ljudi, siguran sam da bi stopa rasta GDP u Crnoj Gori bila znatno veća...

Da li je afirmacija porodičnog biznisa u Crnoj Gori dio rješenja za zapošljavanje ljudi?

Kompanija „Plantaze“ je prošle godine počela sa otkupom grožđa! Otkupljeno je oko 600.000 kg. Uslovi otkupa su bili kvalitet grožđa (procenat šećera u grožđu) i registrovan vinograd. Ukupne količine otkupa neograničene, a pojedinačne zavisno od veličine vinograda... Iako se radi o poduhvatu sa dosta poslovnog rizika smatram da je upravo taj rizik ono što se zove „društvena odgovornost“ firme: razvoj vinogradarstva u Crnoj Gori. Iako je vino „božji proizvod“ – danas je konkurencija sve veća i prosječne cijene vina u Evropi na tržištu padaju. Ovo je oblast gdje monopol nije moguć! Pogledajte koja sve vina imate na policama u „Voli-ju“, „Delti“... A biće ih još... I pored toga kompanija je odlučila da sklopi dugoročne ugovore o otkupu grožđa od privatnih vinogradara – na 20 godina, što omogućava lakšu investicionu odluku postojećim i budućim vinogradarima da ulože u novi zasad polazeći od obezbijeđenog tržišta za svoje grožđe sljedećih 20 godina. A *tržište* (kupci koji daju novac) *je najvažnija imovina svake kompanije*... Bez tržišta uzalud proizvodimo. Projekcije su da bi se u narednih 10 godina po osnovu otkupa mogla podstaći proizvodnja oko 4 miliona kilograma grožđa i zaposliti (puno radno vrijeme) 500-600 ljudi u porodičnim biznisima, sa prosječnom platom oko 500 EUR (neto) plus sve posredne koristi i efekti i mogućnost dopunskih aktivnosti, koje vinogradarstvo pruža. Posebno ako se ima u vidu da se radi o porodičnom biznisu. To je, uz sve veći broj uspješnih privatnih vinarija, ulaganje u jedan od brendova Crne Gore – *vino!*... Malo se zna o sličnim „klasternim“ mogućnostima nekih drugih firmi. Npr. mesna industrija „Goranović“ dovršava fabriku za preradu mesa od oko 17.000.000 kg godišnje. Otkud meso za preradu? Naravno, uvoziće ga ukoliko i dalje ostanemo na „nebeskim idejama“ i zarobljeni ideologijom prošlosti i čekamo da nam država

sve riješi, iako imamo hektare svoje neobrađene zemlje. A potrebno je toliko hiljada grla stoke godišnje!... Zar to nije realan izazov za projekte za korišćenje EU fondova, od kojih je oko pola namijenjeno razvoju poljoprivrede!?... Zašto proizvođači vode ne prave svoj klaster (npr. sa proizvođačima sokova, hotelima) i na taj način se „bore“ protiv uvoza (konkurencije), a ne da preko svojih asocijacija vrište protiv (neo)liberalizma (tržišta) i traže zabranu uvoza vode?... Zar nije slično i sa proizvođačima mlijeka, ljekovitog bilja... A tek država i državne usluge koje se mogu prebaciti na privatni sektor i tako ga razvijati, što je jedan od principa na koje se naslanja koncept mikrodržave. Ipak, bez **velikih investicija** i **većih firmi** ovo je mnogo teže. Još uvijek imamo, u pogledu politike razvoja, instrumente u svojim rukama. Iskoristimo ih da privučemo novac i tehnologiju – investitore i razvijemo domaću preduzetničku klasu; da težimo ekonomskom uspjehu na međunarodnoj sceni!... A da bismo to mogli, moramo biti optimisti, gledati ispred sebe i **vjerovati u sebe!** Ako mogu vaterpolisti, rukometašice, karatisti i mnogi ostali sportisti, zašto to ne mogu i biznismeni, sadašnji i budući preduzetnici, pa čak i političari – sadašnji ili neki novi?... **Optimizam** je otvaranje sopstvenog uma i uz ovladavanje sopstvenim strahom donosi **hrabrost za življenje**.